

УДК 637.7

П. Б. ХОЄЦЬКИЙ *
ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ДИКОЇ СВИНІ (*SUS SCROFA* L.)
У ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

Національний лісотехнічний університет України

У динаміці чисельності популяції *Sus scrofa* в мисливських угіддях Західного регіону України виявлено п'ять повних циклів коливання. На початку ХХІ ст. спостерігається збільшення чисельності, але темпи зростання незначні. Найбільшу чисельність зареєстровано у 1974 р. – понад 64 тис. особин.

К л ю ч о в і с л о в а : Західний регіон України, *Sus scrofa*, популяція, динаміка чисельності.

Мисливські угіддя України порівняно з угіддями інших європейських країн характеризуються незначною продуктивністю. Поряд із тим потреба громадян у полюванні й попит на продукцію мисливства зростають. Вирішити проблему можна шляхом підвищення продуктивності мисливських угідь, збільшення чисельності мисливських звірів, зокрема дикої свині (*Sus scrofa* L.). Для виду притаманні швидко настання статевої зрілості, значна плодючість, екологічна пластичність, що дає змогу в короткий термін суттєво збільшити поголів'я. При правильному розміщенні підгодівельних майданчиків і підгодівлі можна забезпечити концентрацію звірів у сприятливих для полювання місцях.

Як об'єкту мисливства, дикій свині здавна приділяли увагу науковці, мисливствознавці, натуралісти [1, 6 – 9]. Накопичено детальну інформацію з морфології, екології виду [2, 5], проте значно менше досліджень присвячено закономірностям динаміки чисельності дикої свині [2, 4, 11].

Аналіз динаміки чисельності популяції дикої свині в Західному регіоні України дає можливість прогнозувати фауністичну ситуацію, розробити заходи з охорони, відтворення та раціонального використання ресурсів виду. Для аналізу використані матеріали статистичної звітності та обліків Державного комітету статистики, Міністерства охорони навколишнього природного середовища, Державного комітету лісового господарства України, літературні джерела, результати власних досліджень.

З другої половини ХІХ ст. у мисливських угіддях України внаслідок інтенсивного вирубування лісів, осушення боліт, надмірного добування звірів помітно зменшилася чисельність дикої свині. В першій чверті ХХ ст. її ареал в Україні та східній Європі загалом зменшився до мінімуму. Вид був на межі зникнення, в умовах урбанізованого ландшафту країни вважався неперспективним у мисливському господарстві. З початку ХХ ст. до 1945 р. дика свиня зникла в багатьох областях України, в деяких стала рідкісною (Вінницька, Хмельницька та ін.). Проте за наступні два роки чисельність значно зросла, звір освоїв лісостепові області, проник у степ (Одеська обл.). У цей період дику свиню реєстрували у 18 областях. Збільшення чисельності дикої свині наприкінці 40-х років супроводжувалося надмірним добуванням. За сезон полювання 1947 – 1948 р. в угіддях Львівської області добуто майже 2 тис. особин. У наступному сезоні в колишній Дрогобицькій області добуто понад 1000 особин. Проте вже з 1949 р. внаслідок надмірного промислу, нехватки кормів у зимовий період чисельність стрімко зменшилася. В угіддях деяких областей (Хмельницька) дика свиня зникла. У 1950 р. Управління мисливського господарства України прийняло постанову, згідно з якою полювання було заборонено на один рік. Надалі полювання протягом року було обмежене терміном на 7 місяців (з 1 серпня по 1 березня), а згодом на три місяці (з 1 жовтня по 31 грудня). Але заходи, напевне, виявилися запізнаними і не змогли змінити ситуацію – популяція перебувала в депресивному стані, зокрема в західному регіоні України.

Заборона та обмеження полювання, зимова підгодівля, зменшення чисельності хижаків поступово призвели до стабілізації та збільшення чисельності виду. В 1960 – 1961 рр. з

* © П. Б. Хоєцький, 2009

Далекого Сходу Росії та Казахстану завезено в мисливські господарства України понад 100 голів диких свиней. До кінця 70-х років відбулося збільшення чисельності дикої свині в мисливських угіддях країни та з'єднання ареалів центральноєвропейського, румунського та середньоазіатського підвидів.

Динаміку чисельності дикої свині в мисливських угіддях України за період з кінця 50-х років до 2007 р. характеризує рис. 1.

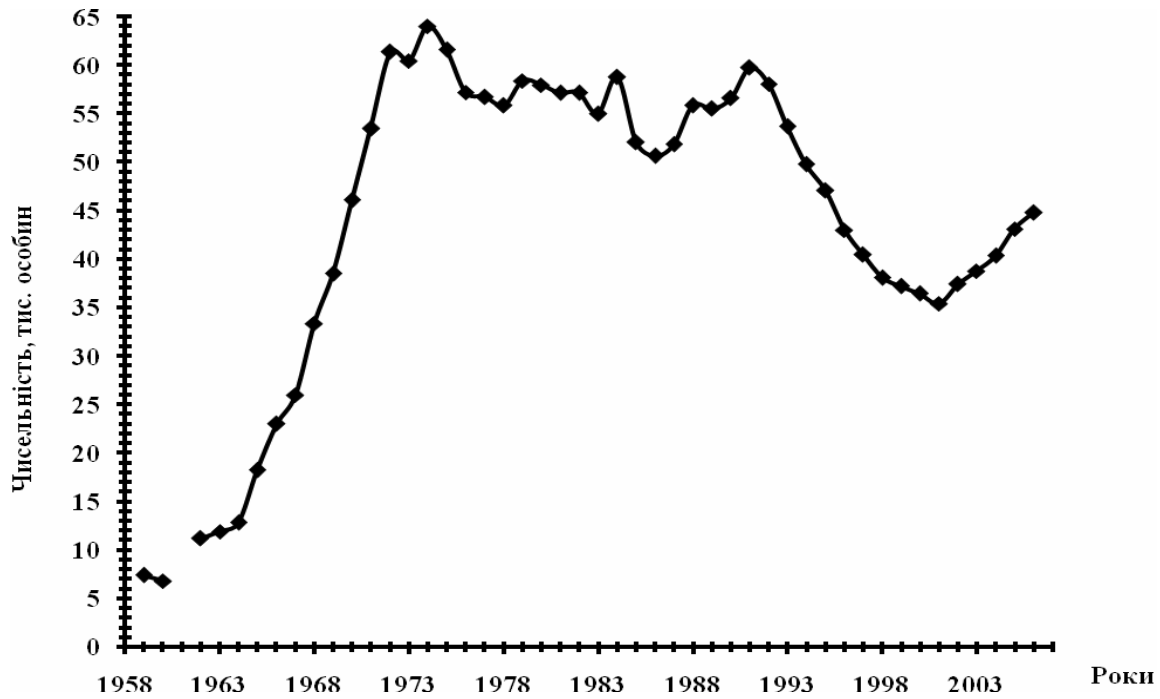

Рис. 1 – Динаміка чисельності *Sus scrofa* в Україні

Як видно з рис. 1, у динаміці чисельності української популяції дикої свині простежуються шість циклів коливання, які характеризуються різною тривалістю та амплітудою. Середня тривалість циклу становить 7,6 р. Перший період тривалістю 13 років розпочався з 1960 р. і закінчився в 1973 р. Він характеризувався значною амплітудою зміни чисельності, яка становила понад 54 тис. особин. Приріст чисельності реєструвався протягом 12 років. На початку 60-х років він був незначним і становив 5,9–7 % від загальної чисельності популяції. З середини 60-х приріст чисельності популяції збільшився майже до 30 %, у середньому щорічний приріст становив 17,6 %. За період досліджень (1959–2006 рр.) це найвищий показник приросту популяції. В подальшому він не перевищував 7,2 %. Другий період тривав 5 років, з 1973 по 1978 рр. За майже 50-річний період (1959–2006 р.) у 1974 р. в мисливських угіддях України обліковано максимальну чисельність виду – понад 64 тис. особин. Третій період, як і попередній, тривав 5 років (1978–1983 рр.) і характеризувався незначним коливанням чисельності, приблизно в межах 55–58 тис. особин. Найменший за тривалістю четвертий період (1983–1986 рр.), як і попередні, характеризувався зростанням чисельності протягом одного року та зменшенням чисельності протягом наступних років. За останні три періоди простежується загальна тенденція до зменшення чисельності популяції. Під час другого періоду зменшення чисельності популяції відбувалося щорічно в середньому на 3,3 %, третього періоду – на 2,6 %, четвертого – на 7,8 %. Найбільший за тривалістю – 15 років (1986–2001 рр.) – п'ятий період. Зростання чисельності популяції відбувалося протягом п'яти років і у 1991 році досягло піку – майже 60 тис. особин.

Зростання чисельності дикої свині змінилося тривалим, протягом наступних 10 років, періодом депресії. Період характеризувався значною амплітудою коливання (24,3 тис. особин), незначним (у середньому – 3,9 %) приростом і зменшенням чисельності популяції

(фаза депресії) щорічно на 5,7 %. Шостий період, що триває, розпочався з 2001 р. Він характеризується приростом чисельності в межах від 3,5 до 6,4 %, у середньому – 4,6 %.

У динаміці західноукраїнської популяції дикої свині також виявлено 6 циклів коливання чисельності, з них: 5 повних, 6 – триваючий (незавершений).

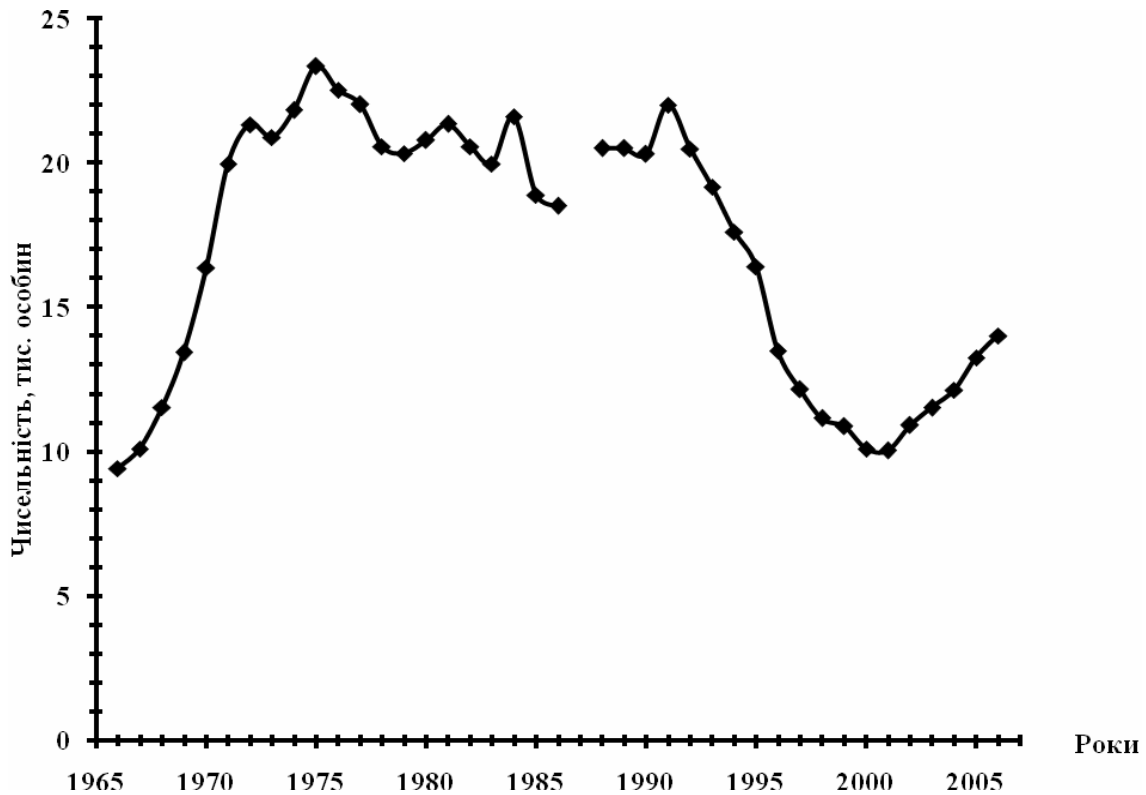

Рис. 2 – Динаміка чисельності *Sus scrofa* в Західному регіоні України

Про збільшення чисельності виду в Західному регіоні України свідчать матеріали обліків дикої свині з середини 60-х років (XX ст.). Як і загалом в Україні, в мисливських угіддях західних областей перший цикл закінчився у 1973 р. Досягнувши максимальної чисельності в 1972 р., популяція в наступному році зменшилася на 2,2 %. В західному регіоні максимальної чисельності популяція, на відміну від загальноукраїнської, досягла роком пізніше – в 1975 р. В цьому році в мисливських угіддях регіону зареєстровано 37,9 % загальної чисельності дикої свині в Україні. Зростання чисельності виду в угіддях західного регіону в наступні роки вплинуло на показник загальної чисельності дикої свині в країні.

До 1990 р. в західному регіоні виявлено три нетривалі цикли коливання. За період дослідження тривалість циклу в середньому становила 7 років. Найбільш тривалий період протягом 11 років зареєстровано з 1990 по 2001 роки. Найбільший приріст популяції спостерігався протягом першого періоду і становив: максимальний – понад 18 %, в середньому – 12,6 %. Найбільше зменшення чисельності виявлено протягом п'ятого періоду. Починаючи з 1992 р. щорічно популяція зменшувалась у середньому приблизно на 8,3 %. Максимальне зменшення зареєстроване в 1996 р. і становило 21,6 %. Чисельність популяції дикої свині може значно змінюватися за короткі терміни часу. Нестача кормів, тривалі морози, значний сніговий покрив можуть за 2 – 3 роки призвести до зменшення чисельності популяції у десятки разів. Причинами максимального (за весь період дослідження) зменшення на 21,6 % в 1996 р. були значна глибина снігового покриву (понад 50 см), тривалі морози [10].

Починаючи з 2001 р. в західноукраїнській популяції, як і в загальноукраїнській, спостерігається зростання чисельності дикої свині, проте темпи зростання відрізняються. В

Західному регіоні України щорічне збільшення чисельності в середньому становить 6,4 %, в Україні – 4,6 %.

У карпатському регіоні найбільшу чисельність дикої свині протягом 40-річного періоду спостережень (1966 – 2005 р.) зареєстровано в Закарпатській області (рис. 3).

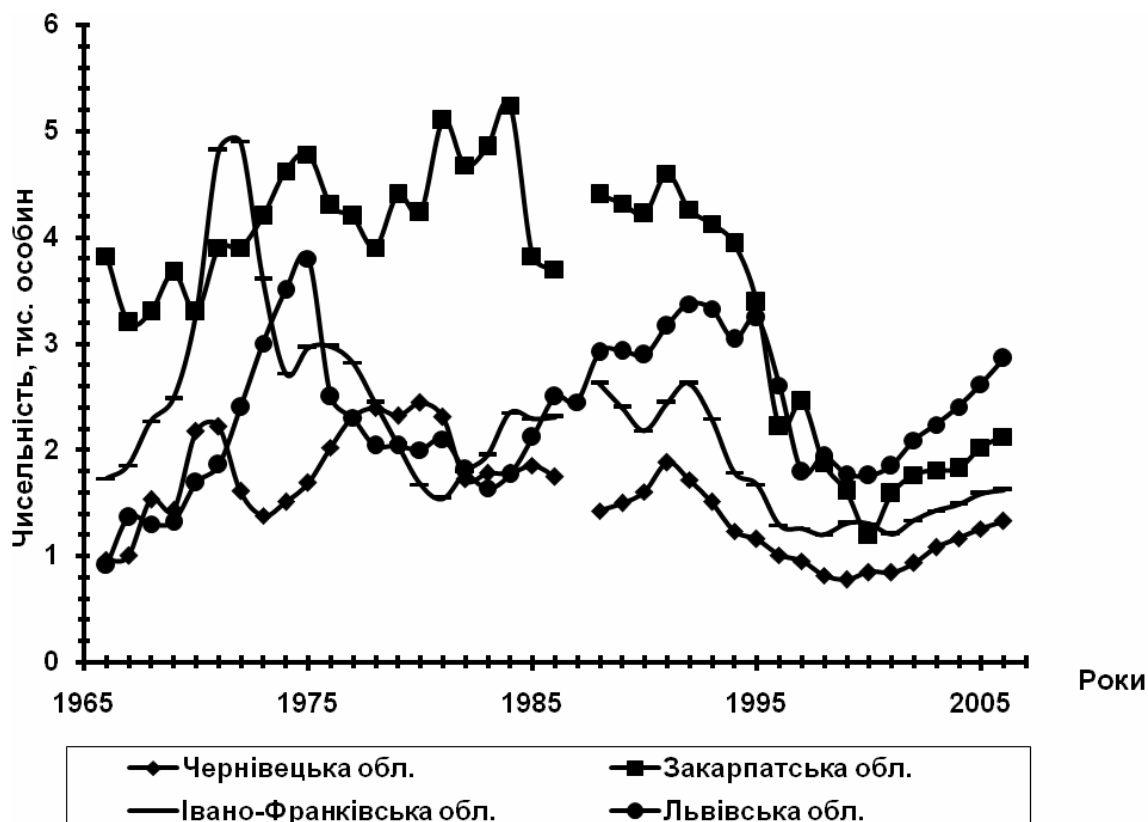

Рис. 3 – Динаміка чисельності *Sus scrofa* в карпатських областях

Максимального значення, понад 5 тис. особин, популяція досягла у 1984 р. Лише на початку XXI ст. чисельність дикої свині в угіддях Львівської області виявилася більшою, ніж у Закарпатській. У 90-х рр. XX ст. протягом десятиліття в карпатських областях виявлено загальну тенденцію до зменшення чисельності виду. Найбільша амплітуда коливання чисельності дикої свині характерна для Закарпатської області. За період дослідження закарпатська популяція характеризувалася нестабільністю, що супроводжувалося частими перепадами чисельності. Найстабільнішою щодо чисельності виявилася популяція дикої свині у Чернівецькій області, проте загальна її чисельність тут незначна: за період дослідження вона не перевищувала 2,5 тис. особин. У динаміці чисельності дикої свині простежується чотири повних цикли і п'ятий незавершений. Загалом, на початку XXI ст. в областях карпатського регіону спостерігається незначне підвищення чисельності дикої свині.

Висновки. В динаміці чисельності популяції дикої свині Західного регіону України виявлено 5 повних циклів коливання. Найбільшу чисельність виду зареєстровано в 1974 р., яка становила понад 64 тис. особин. Зміна чисельності західноукраїнської популяції дикої свині визначає динаміку чисельності виду загалом у мисливських угіддях країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко В. Д., Делеган І. В., Татарінов К. А., Чернявський М. В. та ін. Мисливствознавство. – К.: РНМК ВО, 1993. – 197 с.
2. Гунчак М. Стан популяції диких копитних тварин у Карпатах // Великі ссавці Карпат. – Матеріали міжнар. екологічної конф. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2000. – С. 7 – 11.

3. Корнеев А., Кричевская Ц. Кабан в лесах Украины // Охота и охотничье хозяйство. – № 4. – 1967. – С. 22.
4. Корнеев А. П. Колебания численности дикого кабана на Украине и рациональные нормы плотности его поголовья в охотничьих хозяйствах // Труды IX Международного конгресса биологов-охотоведов. – М., 1970. – С. 812 – 813.
5. Рудишин М. П., Мурський Г. М., Татаринов К. А. Рациональне ведення мисливського господарства. – Львів: Каменяр, 1987. – 181 с.
6. Татаринов К. А. Звірі західних областей України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – 187 с.
7. Татаринов К. А. Фауна хребетних заходу України. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1973. – 257 с.
8. Фадеев Е. Динамика ареала кабана // Охота и охотничье хозяйство. – № 2. – 1979. – С. 14 – 15.
9. Фадеев Е. Кабан // Охота и охотничье хозяйство. – 1987. – № 2. – С. 10 – 11.
10. Хоєцький П. Б. Вплив екологічних та антропогенних факторів на чисельність мисливських звірів в заповідних екосистемах // Проблеми ландшафтної архітектури, урбоєкології та озеленення населених місць. – Матеріали Першого міжнарод. семінару. – Том. 2. – Львів, 1998. – С. 75 – 81.
11. Яриш В. Л. Динаміка чисельності благородного оленя та козулі в лісових біоценозах гірського Криму // Заповідна справа в Україні. – 2005. – Т. 11, вип. 1. – С. 29 – 31.

Khoetsky P. B.

POPULATION DYNAMICS OF *SUS SCROFA* IN WESTERN REGION OF UKRAINE

National Forest Technology University of Ukraine

Population dynamics of *Sus scrofa* is analyzed in hunting lands of Ukraine Western region and Carpathians. Five complete cycles of population dynamics is revealed. At the beginning of XXI century population increase was registered, but the rates of growth are insignificant. The highest abundance was estimated in 1975 and made over 64 thousands of individuals.

Key words: Western region of Ukraine, *Sus scrofa*, population, population dynamics.

Хоецкий П. Б.

ДИНАМИКА ЧИСЛЕННОСТИ *SUS SCROFA* В ЗАПАДНОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ

Национальный лесотехнический университет Украины

В динамике численности популяции *Sus scrofa* в охотничьих угодьях Западного региона Украины обнаружено пять полных циклов колебаний. На начало XXI ст. зафиксировано увеличение численности популяции, но темпы роста были незначительными. Максимальная численность, более 64 тыс. особей, зарегистрирована в 1974 г.

Ключевые слова: Западный регион Украины, *Sus scrofa*, популяция, динамика численности.

e-mail: hpb@ua.fm

Одержано редколегією 12.12.2008 р.